

»Jul på Egegård«

Hjemstavnskuespil som bondekultur i 1930'ernes og 40'ernes Danmark

Af Esben Graugaard

Hjemstavnskuespil eller dilettantkomedier, som de også benævnes, var indtil landsbykulturen lidt efter lidt opløstes i 1950'erne og 60'erne en markant del af dette miljøes kultur (1). Med denne artikel vil jeg søge at placere hjemstavnskuespillene i en litterær tradition. Desuden vil jeg konkretisere disse skuespil, dels gennem en skildring af en af denne genres ypperste repræsentanter, Ydby-digteren Hans Bakgaard, og dels ved nogle generelle betragtninger over flere af dennes skuespil, for til sidst at finde genremæssige karakteristika i skuespillet »Jul på Egegård«, såvel tematisk som bevidsthedsmæssigt.

Fra »skolelærerlitteratur« til hjemstavnslitteratur

I løbet af de seneste år er der publiceret flere undersøgelser over bøndernes »egen« litteratur fra de sidste årtier i det 19de århundrede (2). Det var en litteratur, der oftest var produceret af skolelærere, der dels havde stilling i landsogne, og dels selv var sønner af gårdejere eller husmænd.

Første generation af disse forfattere tæller mænd som C. A. Thyregod og Anton og Zakarias Nielsen. Skolelærerlitteraturens anden generation bestod blandt andre af Bertel Elmgaard, Jens Skytte og Anders Melgaard. De videreudviklede denne litteraturform, der samtidig i dem kulminerede som en selvstændig retning indenfor dansk litteratur. Derefter sker der nemlig en spaltning i bevægelsen, således at der opstår en socialrealistisk bonde-litteratur og en idylliserende.

Den socialrealistiske retning, som er den der har haft litteraturhistoriker-nes største bevågenhed, bestod af Johan Skjoldborg, Jeppe Åkjær, Christen Bundgaard og på sin vis også Johannes V. Jensen. Med disse forfattere fik tyendet og landarbejderne kompetente skildrere af deres elendige forhold

på landet omkring århundredeskiftet. Af disse forfattere har vi fået overleveret skildringer af arbejdsprocesserne, det daglige slid og den åndelige underlegenhedsfølelse, der prægede disse mennesker, for hvem bondefrigørelsen kun havde ført til yderligere trældom.

Bondelitteraturens idylliserende retning skildrede ikke landbolivet, som det virkelig var, men som man drømte om, det kunne være eller havde været i »gamle dage«. Deri lå et forsøg på at fastholde livsformer og bevidsthedsformer, som den økonomiske udvikling havde passeret for årtier siden. Ikke så mærkeligt at denne litteratur socialt var knyttet til den gårdmandsstand, der såvel kulturelt som politisk var på sit højdepunkt i årene omkring århundredeskiftet. De mest kendte forfattere indenfor denne retning var Marie Bregendahl, Thomas Olesen Løkken, Lars Nielsen og til sidst Morten Korch, der fuldførte retningens romantisering.

1930'ernes og 40'ernes hjemstavnskuespil bør placeres som slutstenen på bondelitteraturens idylliserende retning. Ikke at skuespillene er konfliktløse, men alle konflikter kan løses af en magisk kraft, her kærligheden.

Ikke alle bondeforfattere var samtidig hjemstavnsforfattere, idet al litteratur, der skildrer bøndernes forhold på en eller anden måde, kan kaldes bondelitteratur, men hverken læser eller forfatter behøver selv at være bonde i den sammenhæng. Eksempler herpå er Hans Kirk og Henrik Pontoppidan, der begge havde rod i borgerskabet. I modsætning hertil havde forfatterne til hjemstavns litteraturen og dermed også hjemstavnskuespillene rod i bondestanden. Et andet karakteristikum for denne litteratur var dens regionale tilknytning til Nord- og Vestjylland. Skjoldborg skrev om Han Herred, Åkjær om Salling, Thomas Olesen Løkken om den nordvestjyske kyst og Hans Bakgaard om Thy. Det ses, at disse forfatters referenceområde er den egn, hvor de er født og opvokset. Det sikrer en solidarisk skildring, men udelukker af og til det brede overblik (3).

Det er typisk for denne litteratur, at den er produceret i en periode, hvor bondestanden som et hele var det danske samfunds dominerende sociale enhed, såvel økonomisk som politisk og dermed også kulturelt. Men med samfundets industrialisering flyttedes vægten på disse felter over på andre samfundsgrupper, og dermed forsvandt også den kraft, der havde været i bondestanden til at producere dens egen litteratur.

Forsamlingshusliv i Boddum og Heltborg

Landsognet rådede måske over en krosal, men oftest var det i forsamlingshusene, man opførte hjemstavnskuespillene. For at give et kortfattet indtryk af, hvad disse forsamlingshuse betød og igen kan komme til at betyde i landsognene, vil jeg fremdrage to eksempler, begge fra nabosogne til Ydby-

---

Dilettant

Hurup Dilettanter opfører Hans Bakgaards Skuespil

»HUSMANDSKNÆGTEN«

Lørdag d. 15. ds. Kl. 19,30 præcis paa Hotel »Aalborg«. Billetter à 2 Kr. faas ved Indgangen og hos Gartner Gade, Nørreallé. Arbejdsformand Johs. Andersen, Enghavevej, og Entreprenør Ole Jensen. — Efter Forestillingen en Svingom.

Kolonihaveforbundet.

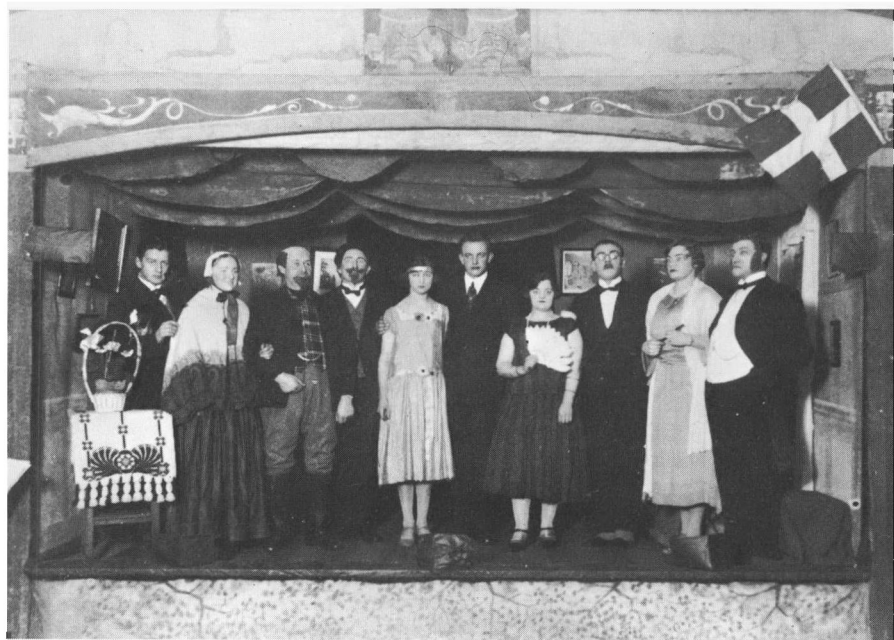

Annoncering af et populært hjemstavnskuespil. Det var ikke problem-, men underholdningsteater, her med dans efter forestillingen. Det udelukker imidlertid ikke, at man kan anvende skuespillene som et ideologisk »spejl« af datidens bondesamfund.

digteren Hans Bakgaard's hjemsohn, Ydby. Det drejer sig om Boddum og Heltborg sogne.

Boddum kan anvendes til at eksemplificere forsamlingshusets betydning fra århundredskiftet til 1940'erne og 50'erne. Her var forsamlingshuset f.eks. hvert år ramme om sognets julefest, hvor man legede de gamle sange, hvis rod må findes i middelalderens danse. Drivkraften i disse fester var bonden Jens Søe (1875–1942). Nok var Søe bonde, men også digter. En del af hans digte på thymbomål samledes efter hans død i bogen »Tak for æ Bro«. Også en anden bonde, Anders Christian Andersen, kunne digte, men reciterede dog mest andres digte. I øvrigt rejste nævnte Andersen rundt i hele Thy som oplæser. Og netop oplæsningsaftener var almindelige i Boddum forsamlingshus. Så skiftedes Søe og Andersen til at læse højt af egne og andres værker. Og da Andersen var præget af den grundtvigske vækkelse har der sikkert været gamle sagn imellem for at skabe afveksling. Ikke blot sprogligt men også indholdsmæssigt præges Søe's digte af sognets dagligdag og de jævne mennesker og originaler, der levede her. På den vis er der en forbindelse til Hans Bakgaard fra nabosognet (4).

Nu er der ikke længere liv i forsamlingshuset i Boddum, men det er der ved at blive igen i nabosognet Heltborg's forsamlingshus. Her er det ikke blot forsamlingshuset, men også landsbyens gamle mølle, der er blevet restaureret i 1970'erne. Byen har været truet af nabobyen Hurup's ekspansion. Det gælder skolen og butikkerne, men nu er der udstykket nye grunde, og byfolk flytter til landsbyen. Der er oprettet en forsamlingshus-

Beboere fra Heltborg sogn opfører »Studeprangeren« i Heltborg forsamlingshus engang i 1920'erne. Stykkets titel viser som også Bakgaard's skuespil hen til såvel økonomiske som ideologiske værdier i datidens agrarsamfund.

forening. 70 % af sognets familier er medlemmer af denne forening, som har afholdt møder i forsamlingshuset for at drøfte sognets fremtid. Huset ombyggedes for 30.000 kroner ved hjælp af frivillig arbejdskraft. Udover de mange private fester, der nu igen afholdes i forsamlingshuset, er der en gang om året høstfest og forårsfest. To gange om måneden er der folkedans, og her deltager gennemsnitligt 70 personer ud af en befolkning på godt 400. I denne forbindelse er det især interessant, at man er begyndt at opføre dilettantkomedier og hjemstavnskuespil igen. Ikke kun disse arrangementer af social karakter har været en succes, men også kunststillinger og foredragsaftener er velbesøgte. Sammenligner man fortiden i Boddum med nutiden i Heltborg, er det ikke den store udvikling, der er sket i karakteren af forsamlingshuslivet. Det skyldes dels de traditioner, man mere eller mindre bevidst bygger på i genoplivelsen af forsamlingshusene, men også landbosognets statiske karakter har sikkert betydning (5).

Litteratursøgning

For at opnå forståelse af dels det enkelte hjemstavnskuespil, dels genren som helhed, er det nødvendigt at søge viden om den egn, skuespillet er skrevet i, og som udgør forfatterens geografiske ramme. En sådan baggrundsviden kan ikke søges i standardværker og litteraturhistorie eller politisk/social historie. Derimod mener jeg følgende 4 kategorier kan hjælpe den interesserede på vej:

1. Geografi/topografi: skildringer af forfatterens hjemegn ud fra landskabsmæssige og erhvervsmæssige betragtninger. Dermed opnår man en forståelse af de ydre livsvilkår, forfatteren har haft. Et standardværk i den forbindelse er »Trap Danmark«, og for 30'ernes og 40'ernes vedkommende »Danske Byer og Sogne« fra 1933. Dette værk giver et indtryk af den sociale situation i sognet, idet værket skildrer de mænd, der havde et vist socialt ansvar for sognet; f.eks. mølleren, mejeristen, sognefogeden.
2. Lokalhistorie: i de talrige lokalhistoriske årbøger, som ofte går tilbage til årene lige efter århundredskiftet, kan man måske finde artikler om den lokalitet, man søger oplysninger om. Netop den historiske dimension er væsentlig for forståelsen af hjemstavnskuespillets bevidsthedsmæssige univers. Det er f.eks. væsentligt, om en egn har været præget af vækkelser eller ej.
3. Erindringer: kan ofte give et mere levende og interessant billede af egnen end andre kilder. Erindringer er specielt gode hvad angår egnens skikke.
4. Avisstof: i de lokale aviser kan findes stof om hjemstavnsdigteren, hvor de begivenheder, der fandt sted i sognet på hans tid, omtales. Og formodentlig kan der i lokalaviserne findes anmeldelser af hjemstavnskuespillene ved uropførelsen.

Efter en sådan »forståelsesopbygning« kan der tages fat på forfatteren og hans værk. Faren ved ikke at undersøge oventående stofområde ligger i, at forfatteren og hans værk i så fald bliver noget frit i luften svævende, og netop hjemstavnskuespillet var yderst jordnært og konkret.

Hans Bakgaard

Som eksempel på forfattere af hjemstavnskuespil er Bakgaard typisk på flere måder. Han var selv bonde og på den måde indlevet i det miljø, han

„JUL PAA EGEGAARD“.

Hans Bakgaard fik i sin Fødeby, Ydby, Lørdag og Søndag Aften, en solid Succes paa sit Hjemstavns-skuespil „Jul paa Egegaard“.

Der var stuvende fuldt Hus, og mange stod op under hele Forestillingen. Det kan vel anslaaes, at ca. 500 Mennesker var mødt op paa de to Aftener, men det er jo ogsaa ret enestaaende, at saavel Skuespil som Skuespillere er Børn af Byen.

Alle de optrædende klarede deres Opgaver fint, og Bifaldet bragede op mod de flinke Dilettanter, der levende skildrede Personerne omkring „Egegaard“.

Maskeringen var ud over det dilettantiske, og man anede her, at man har nydt en god Hjælp af Byens professionelle Kunstnere — Mieherne — personificeret i Svend Pfänner.

Der var Mængder af Fremkaldelser og Blomster, og umiddelbart efter at Tæppet var ved at gaa ned for sidste Akt, blev „æ Sanger“ kaldt op paa Scenen.

Hans Bakgaard takkede bevæget for den smukke Udførelse og Modtagelsen, hans Bysbørn havde givet hans Arbejde — og paa hans Forslag sang den store Forsamling staaende „Kongernes Konge“.

Successen var en Kendsgerning — og den var velfortjent. —n.

I denne anmeldelse af en opførelse af »Jul på Egegård« får vi et indtryk af genrens tiltrækningskraft på den lokale befolkning, samt et indtryk af miljøet hvor Miehe-slægten i dette tilfælde spillede en væsentlig rolle. Et andet udtryk for disse skuespils succes er, at flere af dem i 1970 var blevet opført i alt ca. 850 gange.

„Sognekongens Overmand“

God Dilettantforestilling i Bøstrup Jagtforening

Bøstrup Sogns Jagtforening afholdt Søndag Aften Dilettantforestilling for stuvende fuldt Hus. Efter at Formanden E. Gottfredsen havde budt velkommen, præsenteredes Dilettanterne. De medvirkende var: Jesper Foged J. P. Jensen, Anton, hans Søn, Boye Olsen, Sørine Poulsen, Husbestyrerinde, Else Christensen, Mogens Hedegaard P. H. Petersen, Marie, hans Kone, Carla Hansen, Emma, deres Datter, Anna Olsen, Jacob Hyldgaard E. Christensen, Ingvar Bundgaard Sv. Aa. Hansen, gamle Wolle Buskjær Hans Nielsen, Line, hans Kone, og Alvilda, Else Christensen, Lejbølle.

Der opførtes »Sognekongens Overmand« af Jægerforfatteren Hans Bakgaard og Stykket blev hilst med stormende Bifald. De Agerende klarede Opgaven ganske udmærket. Prøverne er tilrettelagt af Aksel Rasmussen under Instruktion af Barber Jensen, Tullebølle. Stykket er helt nyt, skrevet i 1943, og det er af bedre Kvalitet end mange af de Dilettantkomedier, der ellers opføres. Den vellykkede og fornøjelige Aften sluttede med Dans.

Om Eftermiddagen var der Generalprøve for Børn og Aldersrentenydere med god Tilslutning. Stykket agtes opført endnu en Gang.

Af ovenstående anmeldelse af »Sognekongens Overmand« fra 1943 ses, at også instruktørerne var dilettanter, her den lokale barber!

skildrede. Han var flerstrengt, idet han ikke blot skrev skuespil, men også digte og en enkelt roman. Også individualismen var en væsentlig del af hans personlighed, idet netop individualismen var nødvendig for at kunne leve med den ringe forståelse, han som digter »i det små« mødte i landsognet. Nyttemoraleen prægede ofte de miljøer, hjemstavnsforfatterne skulle leve i.

Hans Bakgaard blev født d. 15.11.1891 på gården »Brendgård« i Ydby sogn, et af de sydlige sogne i Thy. Såvel faderen, Kristen Bakgaard, som moderen, Ane Sloth, tilhørte den bedrestillede del af gårdmandsstanden. »Brendgård« var en af sognets største gårde, godt 60 tønder land hvoraf en stor del var hede. Gårdens jord lå op til Ydby Plantage, og jagt var en væsentlig del af fritidslivet på »Brendgård«. Dette hjem prægedes af at være samlingspunkt for en stor og velhavende slægt. Faderen var en dygtig bonde, men tog ikke del i det offentlige liv.

Ydby sogn prægedes af at være »Cirkus Miehe«s vinterkvarter. Familien på »Brendgård« havde meget samkvem med Miehe-familien, hvis gård lå inde i Ydby Plantage ved vejen til Boddum. Forbindelserne til dette miljø kombineret med hans egen situation gjorde kunstnerproblematikken til noget tilbagevendende i hans produktion.

Bakgaard uddannedes som landmand, og i årene 1915–18 var han forvalter for onklen Poul Sloth, »Fredensgård« ved Århus. Samtidig gik han til sangundervisning hos en Frk. Pfefferkorn i Mejlgade. Derefter flyttede han til København, hvor han modtog undervisning af bl.a. kammersanger Herold. På trods af ambitionerne fik han ikke succes som sanger i den grad, han havde håbet. Måske denne skuffelse var baggrunden for beslutningen om at rejse til U.S.A. i 1920. Her arbejdede Hans Bakgaard bl.a. i skovene og rejste rundt til de danske byer, hvor han gav koncerter. Han længtes hjem, og denne længsel fik ham til at begynde at skrive, i første omgang udelukkende digte.

I 1929 vendte han hjem til Danmark og slog sig ned i hjemsoget. Han boede i et lille stråtækt hus kaldet »Røverreden« lidt syd for fødegården. Dette hus var hans hjem, til han døde d. 29.12.1972. Når han ikke skrev, gik han på jagt, cyklede rundt i Thy, hvor han gæstede sine mange venner. En sådan livsførelse medførte, at de jordnære bønder i Ydby i begyndelsen så lidt skævt til Bakgaard, der tydeligvis overtrådte normerne om arbejdsomhed og regelmæssighed. Men den lokale forståelse voksede med hans produktion. Den nåede et kvalitativt højdepunkt i 1940'erne med hjemstavnsskuespillene.

Allerede i 1933 indledte Hans Bakgaard en tradition, der kom til at vare til og med 1971: en årlig hjemstavnskoncert i Ydby Plantage. Her optrådte han, altid i kjole og hvidt, med egne sange og digte, og dilettantgrupper

opførte hjemstavnskuespil. Første gang kom der kun 70 mennesker fra nabolaget, men senere kunne der være op til 3–4.000 mennesker til disse koncerter; mange kørte gerne langt for at overvære dem, vel ikke for det kunstneriske indholds skyld, men for fællesskabets skyld og på grund af den atmosfære Bakgaard skabte omkring sig, en atmosfære fjernsyn og stereoanlæg ikke formåede at skabe.

Indholdsmæssigt placerer forfatterskabet sig som nævnt i forlængelse af den idylliserende bondelitteratur; dog var Jeppe Åkjær, socialistføreren Peter Sabroe og Johan Skjoldborg at finde blandt ungdommens idealer. Det harmonerer med hans interesse for de »små« i samfundet, og er hans skuespil generelt romantiserende, så indeholder de også, som f.eks. »Jul på Egegård«, kritik af pengenes magt over mennesker og deres tilværelse.

Efter Bakgaard's død stiftede hans venner foreningen »Hans Bakgaard's Venner«, som hvert år afholder en fest, hvor der synges sange af Bakgaard og læses op af hans tekster. Ligeledes er der rejst en mindesten for digteren i Ydby Plantage. Typisk for forfatteren og genren er ovennævnte forening ikke domineret af de sociale grupper, der normalt er kulturinteresserede, men af fiskere, bønder og håndværkere fra egnen (6).

Produktionsforhold og funktion

De følgende tre afsnit af artiklen bygger på fem af Bakgaard's hjemstavnskuespil (7).

Alle er de udgivet på eget forlag, der har altså ikke været nogen af de store kommercielle forlag, der turde binde an med denne genre i 1930'erne og 40'erne. På den måde var forfatteren af hjemstavnskuespil meget direkte undergivet det økonomiske system. Han betalte selv fremstillingen og forestod også selv distributionen. Især sidstnævnte gjorde salget meget begrænset, hvilket ses deraf, at bøger og skuespil fra 1940'erne stadig kan købes i 1ste oplag. Udover at boghandlere tog bøgerne i kommission, cyklede forfatteren selv rundt i landsdelen og solgte sine publikationer til venner og bekendte.

Disse forhold gjorde hjemstavnsforfatterens økonomi til en bedrøvelig affære. Der var jo ingen kunstnerstøtte, før kunstloven fra begyndelsen af 1960'erne trådte i kraft, og da kun til gavn for »finkulturelle« forfattere. Hjemstavnsdigtningen var på det tidspunkt da også ophørt. Men royalties fik forfatteren, hver gang et af hans skuespil blev opført.

Hjemstavnskuespil er skrevet med henblik på en bestemt situation: de skal opføres for et publikum. Med andre ord drejer det sig om tekster med en kollektiv funktion. Målgruppen har været meget differentieret, idet den bestod af sognets beboere »en bloc«. Husmanden og proprietæren kunne

Dilettanter fra Gøttrup sogn, Vester Han Herred, opfører »Sognefogedens Pigebørn« i Gøttrup forsamlingshus. Stykket var skrevet af Jens Thise. Titlen antyder, at her har været tale om et stykke i den mere muntre og komedieprægede ende af genren. Udateret.

udmærket sidde på samme bæk som tilskuere. Modtagernes profession taget i betragtning er også forfatterens egen profession væsentlig. Og da Bakgaard selv var bonde af uddannelse og slægt, var der på forhånd etableret en fælles referenceramme. Denne referenceramme omfattede også aktørerne, ofte den lokale gymnastik- eller skytteforening. Hjemstavnskuespillets tre led, forfatter-aktør-modtager, stod med andre ord på samme niveau på forhånd. Det kunne have en temabegrænsende effekt, men sikrede samtidig denne genre dens karakteristika.

Hjemstavnskuespillets sociale univers

I fem skuespil er rollelisten undersøgt. De agerende er delt ind i 4 kategorier. Tallene i parentes angiver, hvor mange gange den nævnte person-type optræder i skuespillene, og dermed får vi et indtryk af det sociale univers, disse skuespil udfoldes i.

1. *Jordejende bønder*: gårdejer og sognerådsformand (2), gårdejer og sognefoged (3), gårdejer, sognefoged og hingsteopdrætter (1), gårdejer og kommunekasserer (1), gårdejer (2), godsejer (1), husmand (1).

Blandt de besiddende har gårdejerne magten såvel administrativt (sognefoged) som politisk (sognerådsmedlem). Såvel godsejere som husmænd spiller en birolle, og proprietærer nævnes end ikke. Det må skyldes nævnte kategoriers manglende betydning i det vestjyske landsogn. Her var forholdene anderledes end på øerne, hvor de store godser var/er placerede. I Thy var det ikke usædvanligt, at en bror var proprietær, en var gårdejer og en tredje måske husmand. Blandt de besiddende var mobiliteten relativ stor. Det afspejles i disse skuespil.

2. *Arbejdere på landet*: røgter (1), daglejer (1), andenkarl (1), karl (1), herregårdsskytte (2).

Arbejderne på landet skildres næsten som værende familiemedlemmer. Deri ligger en overvurdering af gårdejernenes menneskekærlighed; på den anden side var mange karle selv gårdmandssønner og blev siden selv besiddende. Ud fra den forventning behandlede de ofte rimeligt. At de virkelige landarbejdere skildres så sjældent i Bakgaard's skuespil skyldes vel denne sociale kategoris fåtallighed i Vestjylland.

3. *Kvinder*: husholderske (3), sygeplejerske (1), servitrice (1), gårdejer-ske (1), danserinde (1), direktørfrue (1).

Kvindernes funktion var at bestyre hjemmet, medens manden bestyrede bedriften. På den vis er rollelisterne et godt udtryk for de muligheder, ugifte kvinder havde på landet; oftest blev de husholdersker eller lærerinder, en kategori der mærkeligt nok ikke optræder her. Den ene selvstændige gårdejer-ske er i besiddelse af gården i kraft af, at hun er enke. I skuespillene er kvinderne prægede af en følelsesmæssig bevidsthed, der modsvares af mandens forretningsmæssige bevidsthed. På den vis bliver kvinderne centrale personer i hjemstavns-skuespillene, hvor hovedtemaet ofte er følelsernes kamp mod økonomiske kalkulationer.

4. *Andre*: politibetjent (2), vagabond (2), jæger og digter (1), ingeniør (1), uldhandler (1), produkthandler (1), kromand (1), krokarl (1), ejendoms-kommissionær (1).

Denne kategori afspejler landsbyens øvrige personer. Ingeniøren er undtagelsen. Politibetjenten er statsmagtens repræsentant i sognet og er i øvrigt ofte i konflikt med den anden øvrighedsperson, sognefogeden. Det er en konflikt mellem det nære og det fjerne samfund. Også samfundets udskud er repræsenterede i skuespillene, gerne i skikkelse af en vagabond, en digter eller en produkthandler. I skue-

spillene behandles disse bedre end i virkeligheden, et tegn på manglende bitterhed hos Bakgaard over manglende accept af ham som kunstner i sognet. Væsentlige personer fra cirkulationssfæren mangler, f.eks. både købmanden og slagteren. Forklaringen er den, at hjemstavnsskuespillene foregår i intimsfæren, i hjemmet. Bemærkelsesværdigt er endvidere, at hverken degne eller præster er at finde på rollelisterne. Måske skyldes det vækkelsernes rolle på egnen. Vækkelserne havde ofte den virkning, at det religiøse behov formidledes direkte fra den troende til Gud, og ikke som ellers med en præst som det formidlende mellemed.

Gennemgangen har vist en realistisk og dokumentaristisk holdning i disse fem hjemstavnsskuespils rollebesætning. Dermed øges også deres troværdighed som formidlere af landbosognets ideologi.

Hvor foregår scenerne?

De fem skuespils 22 scener er fordelt således rummæssigt: dagligstuen (16 scener), krostuen (3 scener), soveværelset (1 scene), hotelværelset (1 scene), og fængslet (1 scene). Ud af 22 scener foregår de 17 indenfor hjemmets vægge. I hjemstavnsskuespillet er det i bondegårdens dagligstue, vi møder problemerne, som også løses her, dog således at løsningen ofte er påvirket af handlinger, der er sket udenfor gården. På trods af at faktisk samtlige skuespil tematiserer kærligheden, og dermed slægtens videreudvikling, befinder vi os kun een gang i soveværelset og da i forbindelse med sygdom. Ej heller får vi et indblik i de rum på gården, hvor arbejdet foregår, det arbejde som er forudsætningen for familiens materielle eksistens.

I regibemærkninger har forfatterne beskrevet dekorationen i de rum, scenerne foregår i. Den består ofte af religiøse billeder eller indrammede tekster, f.eks. »Gud er kærlighed«. Andre steder drejer det sig om billeder af kongen, Grundtvig eller præmierede hingste. Disse få ting er udtrykfulde med henblik på bøndernes ideologi og bevidsthed i 1930'erne og 40'erne. Den præges af religiøsitet, ofte grundtvigianismen, og dermed også højskoletanken, som især gårdmandsstanden var opvokset med. Kongebillederne udtrykker fædrelandskærlighed, hingstebillederne forbindelsen til den jord, som sikkert var det centrale element i bondens selvforståelse.

Hjemstavnsskuespil kan med andre ord udmærket bruges som kilde med henblik på indlevelse i landsbyens normer og den bevidsthed, der i disse skuespil især knyttes til gårdmændene.

Til **FINLAND**

rejser vi ikke, men vi støtter Landet ved — med forventet Tilladelse — at spille „**Jul paa Egegaard**“ af Hans Bakgaard paa „Hotel Hurup“ Mandag døn 4. Marts Kl. 20.

6 Mands Orkester.

Hele Overskudet gaar til Finlandsindsamlingen.

Socialdemokratisk Forening og Arbejdernes Radioklub - Hurup.

Jul paa Egegaard.

Hjemstavnskuespill af Hans Bakgaard
opføres offentlig i Ydby Atholdshjem **Lørdag den 2. og
Søndag den 3. Marts Kl. 8 af**

Ydby Husmandsforenings Dilettanter.

Generalprøve for Kommuneskolebørn Fredag Aften Kl. 7 (gratis).

To annoncer angående opførelse af »Jul på Egegård«. Henvisningen til Finlandsindsamlingen placerer annoncerne i 1940'erne. De er formodentlig fra »Thisted Amts Tidende«. Genrens bredde ses af, at såvel arbejdere som husmænd kunne anvende skuespillet.

»Jul på Egegård«

Dette hjemstavnskuespil fra 1942 blev til i Bakgaard's kvalitativt bedste forfatterår. Det vandt stor udbredelse og opføres stadigvæk i forsamlingshusene, især i Vestjylland.

Handlingsgennemgang:

Anna Krogh, datter af »Egegård«s ejer, sognerådsformand Kristian Krogh, er forelsket i daglejeren Regner Hansen. Denne kærlighed er gengældt. Samtidig er sognefogedens søn Poul Dam forelsket i Anna, hvis far foretrækker dette socialt set fordelagtige parti. Ikke fordi han ikke synes om Regner, men hans datter skal ikke giftes med en kunstner (Regner vil gerne være sanger), men med en bonde, som kan overtage

»Egegård«, der har været i slægtens eje gennem 300 år. Krogh tilbyder at give Regner en landbrugsuddannelse, men denne vil ikke svigte sangen. I skuffelse rejser Regner til Amerika for der at slå sig igennem som sanger. (Læg mærke til de mange paralleller til Bakgaard's eget liv). Derefter forløber 3 år, inden handlingen fortsætter. Det er Anna's 27 års fødselsdag. I de 3 år, som er forløbet, har en krise ramt landbruget, og Anna's far står for at skulle gå fra gården. Der kommer brev fra en bekendt i Amerika, som fortæller, at Regner er »gået til hundene« i New York. Poul frier atter til Anna, men hun siger nej til ham, trods det at hans penge kunne redde faderen fra fallitten. Sandheden om Regner er, at han er blevet en feteret sanger i New York, og han er blevet en rig mand. Han beslutter at rejse hjem for at ægte Anna. Netop juleaften kommer han forklædt som tigger til »Egegård«. Efter jul skal Kristian Krogh på grund af gæld flytte fra gården. Den forklædte tigger synger en sang, og alle kan nu høre, hvem der skjuler sig bag forklædningen. Regner fortæller, at han har købt Krogh's pantebreve op og giver ham dem tilbage mod at få Anna til hustru. Til sidst samles alle i dans om juletræet, mens der synges sange og salmer.

Skuespillets handling er ikke egnesspecifik, men der er i stykket konkrete stedsangivelser, som gør det muligt at placere handlingen i Bakgaard's hjemegn, det sydlige Thy. F.eks. nævnes lokaliteterne Thyland, Sindrup Vejle, Dover Skov, Oldtidskirkegården, Boddum Bæk og Ydby. Men på enen er der ikke nogen »Egegård«, og i så fald ville vi genremæssigt have nærmet os dokumentarismen. Netop de nævnte lokaliteters anvendelse i skuespillet er væsentlig for at kunne karakterisere det som et hjemstavns-skuespil.

Der er ikke gjort brug af årstal i skuespillet, men da landbrugets krise spiller en central rolle i handlingsforløbet, ligesom den voksende arbejdsløshed nævnes, må skuespillets tidsmæssige ramme være begyndelsen af 1930'erne.

Afspejler dette hjemstavns-skuespil da på nogen bevidsthedsmæssig måde den krise, landbruget befandt sig i på det tidspunkt? Det gør det i forhold til pengenes rolle. Kærlighedens endelige sejr sikres ikke af Poul's penge fra den gammeldags studehandel, men af Regner's »nye« penge, som er tjent i industrilandet U.S.A.. Disse penge forbindes med fortiden via overtagelsen af den gamle slægtsgård. Denne kombination af gamle og nye værdier i skabelsen af en ny harmoni giver teksten et præg af utopi.

Også i familiens udvikling afspejler skuespillet den historiske udvikling, som nu når ud i det vestjyske landsbymiljø. Krogh er i første del af skue-

HANS BAKGAARDS

30. Hjemstavnskoncert

i Ydby Plantage søndag den 5. juli 1964 kl. 14,00

Stubkjær KFUM og Ks idrætsforenings amatører opfører

DIANAS MAGT

Skuespil i 4 akter af Hans Bakgaard

PERSONERNE

Mikkel Brusen . J. E. Nejgaard	Krag . . . . . Flemming Hansen
Diana . . . . . Ellen Pedersen	Vagabond . J. J. Dahl Sørensen
Jørgen . . . . . Viggo Dahl Sørensen	Danserinde . . Annette Pedersen
Lene . . . . . Vera Christensen	Trine . . . . . Aase Højland
Høeg . . . . . Ejgild Jensen	Leif . . . . . Anker Nielsen
Falk . . . . . Finn Pedersen	Instruktrice: Eva Wachterhausen

Hans Bakgaard læser egne digte og synger egne sange

Typisk program for hjemstavnsfest eller -koncert. Bakgaard's inspiration til disse fester var Jeppe Åkjær's »Jenle-fester«, hvis rødder igen er at finde i Blicher's folkefester på Himmelbjerget. Fælles for de tre digtere var skildringen af hjemstavnen og dens mennesker.

spillet enerådende over datteren Anna's fremtid. Patriarkatet hersker, men i løbet af handlingen opløses denne nu gammeldags familieform til fordel for skabelsen af en borgerlig familieform, i hvilken ligeværdighed og demokrati er bærende værdier. Dette er samtidig et opgør med slægtens rolle i menneskets tilværelse. Slægten erstattes af kernefamilien.

Bag denne udvikling ligger modsætningen mellem naturen og kulturen. Krogh repræsenterer naturen i kraft af sin tilknytning til jorden; Regner repræsenterer kulturen i kraft af sin sangkarriere. Men Regner bliver først tålt i det øjeblik, han vil leve på landsbysamfundets præmisser, altså overtage »Egegård«. De gamle normer er endnu ikke nedbrudt. Men en udvikling er igang, og denne teksts værdi ligger i en afspejling af dette kulturskred i bondekulturen.

Selv om der er »happy end«, er der opbrud, det opbrud der i sidste instans betød denne litteratur- og kulturforms endelige afslutning. Når den nu igen som vist tages op i forsamlingshusene, er det et spørgsmål, om det har mere end en nostalgisk funktion.

Noter og henvisninger:

1 Om landsbyernes udvikling se: G. Gormsen »Studiet af Landsbyen«, i »Fortid og Nutid« bind 28 hæfte 3, 1980. 2 F.eks. M. Zerlang »Bøndernes klassekamp i Danmark«, Medusa, Kbh. 1976; nr. 33 af tidsskriftet »Kultur og Klasse«, Medusa, Kbh. 1978; P. Schmidt »Litteratur for Menigmand«, Odense Universitetsforlag, Odense 1979. 3 Gyldendals Litteratur Leksikon, bind 1 s. 115–16, bind 2 s. 154–55. 4 Peder Hove »I Boddum var der trivsel og sammenhold«, artikel i »Thisted Dagblad« d. 27.12.73; Peder Hove »Jens Søe«, artikel i »Historisk Årbog for Thy«, 1976. 5 Erik Thygesen »Man kan let gå og læse sig inde, og danne sig nogle meninger, der slet ikke holder, når de skal prøves på virkeligheden«, artikel i »Information« d. 8.4.1978. 6 Nekrolog i »Thisted Dagblad« d. 30.12.72; »Slægten Sloth« af et udvalg, eget forlag, Hurup 1957. Hans Bakgaard »Mennesker på min Vej«, udgivet af »Hans Bakgaard's Venner«, 1975. 7 »Jul på Egegård« (1942), »Sognekongens Overmand« (1943), »Bærer hverandres Byrder« (1948), »Dianas Magt« (1948), »Størst er Kærligheden« (1948).

Summary

»Christmas at Egegård«

Until the middle of the 20th century, regional plays and amateur theatricals were an important part of the Danish village and peasant culture. This type of peasant literature was partly based on the social realistic writings from the turn of the century, represented by the authors Åkjer, Skjoldborg and Johannes V. Jensen, partly by the idyllic peasant literature which tried to hold on to a way of life which no longer was in tune with the social and economic development. The latter type of literature was represented to a large degree by Morten Korch. It seems that the regional play were traditional expressions of involvement as well as an avoidance of conflicts.

The writers themselves were often peasants or had a rural background. We are therefore assured of an empathetic portrayal of both people and environment. The plays were produced in a period when the farmers were the dominant social factor in the Danish society. In the late 1950s this influence decreased as industrialism took over economic priority in proportion to farming.

The village hall, the Grundtvigian farmers' preference to the nonconformist hall, was the outside frame around the plays. The village hall was also used for gatherings and evenings when the history of Denmark was read aloud, as were also the works of local poets. The amateur theatricals were often presented by the local rifle or gymnastic club.

Hans Bakgård (1891–1972) came from Ydby, a rural area situated in Thy. He had previously worked as a farmer and was a typical representative of a writer of regional plays. In going through his five plays (especially »Christmas at Egegård«) you will find the following characteristics:

The regional plays were published at the writer's expense. The larger publishing houses were not interested in this particular type of writing. The writer also had to distribute his own plays, and he could not count on any economic support. The plays were written for the collective functions in the village halls. The social universe was realistic, and through this, the

credibility of the plays were strengthened as expressions for the ideology of the region. Seventeen out of twenty scenes take place in the living room of the farm. Here we are confronted with certain problems, watch how they are worked out, but also how events from outside effect life on the farm. The decorations consist of pictures of the King, of Grundtvig and of stallions, telling us about their ideology, which reflects nationalism, religion and the close ties to the soil. That soil, which was the basis for the farmers' appreciation of their own position.

»Christmas at Egegård« (1942) is a typical example of regional plays. The action is associated with the region where the writer was born, the time being the 1930es when farming was passing through a crisis. This particular crisis is part of the theme, but the main theme is love. A love which meets and conquers all social obstacles. It is an utopian piece of writing where the old values count (the homestead) and the new values (money from the industrial society, U.S.A.) are united in harmony and happiness at last. The pattern of the family develops from a paternal to a middle class family built on harmony and democracy. The family heritage is exchanged for the nuclear family. Old norms are breaking down, and »Christmas at Egegård« shows the change taking place in the Danish peasant culture timed between the two world wars.